

Sumejja Muratagić-Tadić

O ZIMSKOJ ŠKOLI „ROD I NASILJE”¹

Univerzitet u Novom Sadu je od 19. do 23. februara 2024. godine bio domaćin zimske škole naslovljene *Rod i nasilje*, u kojoj su učestvovalе studentice i studenti viših godina osnovnih i master studija iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Pored domaćina, u organizaciji su učestvovali i Laboratorija za istraživanja roda u sklopu Instituta za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu, TPO fondacija i Univerzitetski gender resursni centar (UNIGeRC) Univerziteta u Sarajevu. Zimska škola je za zadaću imala vrlo ambicioznu namjeru: da na interaktivan i interdisciplinarn način postavi temelje za propitivanje roda, nasilja, te odnosa između ova dva pojma, ali i načina za problematizaciju i destabilizaciju društveno normalizovane pojave rodno zasnovanog nasilja.

Prvi dan škole bio je u znaku upoznavanja: ne samo da su se učesnice i učesnici upoznali međusobno i sa svojim domaćinima, nego su predavanja nastojala postaviti temelj za razumijevanje tema škole. Tematizirao se spol i rod, patrijarhat, nasilje, ali i nezaobilazni – i često nedovoljno objašnjeni – pojam norme u društvenom i pravnom kontekstu. Prvo predavanje držao je Marko Konjović, a ticalo se spola i roda. Na drugom je Irena Fiket govorila o patrijarhalnim strukturama u domaćinstvu. Bojana Dinić bavila se digitalnim nasiljem, a Đurđa Trajković je tematizirala normu kroz ilustrativne i interaktivne primjere. Svako od predavanja izrodilo je pitanja, rasprave i diskusije, što je postavilo ton za ostatak sedmice. Tema digitalnog nasilja pokrenula je raspravu o ličnim i krivičnim odgovornostima, a predavanje o spolu i rodu iznjedrilo je zaključak da su, unatoč raširenom mišljenju, i spol i rod društveni konstrukti, jer se ni biologija ne može tretirati kao nešto isključeno iz društvenog ustrojstva.

¹ Zimska škola -Rod i nasilje- je održana u sklopu projekta UNIGEM (University and Gender Mainstreaming), kojim koordinira TPO fondacija iz Sarajeva, a finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva.

Drugi dan bio je posvećen pravu i pravnim pitanjima. Prva tema bila je naslovljena (*Raz*)*otkrivanje femicida*, a izlagala ju je ekspertkinja i istraživačica Vedrana Lacmanović. Tema je, nažalost, bila još bolnija zbog činjenice da je samo dva dana ranije u mjestu Rakovac kod Novog Sada muškarac ubio bivšu suprugu i njenu majku, prekršivši time i zabranu prilaska koja mu je prethodno izrečena. Isti slučaj tematiziran je i kroz ostala predavanja: Nermin Šehović, policajac i doktor pravnih nauka govorio je o krivično-pravnim aspektima femicida, a profesorica Smiljana Milinkov bavila se medijskim izvještavanjem o rodno zasnovanom nasilju. Na kraju ovog dana, profesor Midhat Izmirlija postavio je temelje za razumijevanje pozitivnih obaveza države u sprečavanju rodno zasnovanog nasilja kroz primjere slučajeva Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Opuz protiv Turske i Kurt protiv Austrije. U sva tri slučaja, profesor je pozvao studentice i studente da podijele svoje mišljenje prije nego što im je otkrio presude, čime je na jedinstven način uspio objasniti mogućnosti i ograničenja pravnih sistema unutar država.

Iako je u neobaveznim razgovorima poslije zimske škole drugi dan ostao skoro jednoglasno zapamćen kao mentalno najzahtjevniji, ni treći nije dopustio opuštanje, niti su učesnici to tražili. Izlagači su se u srijedu bavili temama tijela, nasilja, seksa i seksualnog nasilja. Jedno od rijetkih predavanja na kojem skoro da nije bilo diskusija bilo je izlaganje Nade Padejski Šekerović, direktorice Sigurne ženske kuće u Novom Sadu, koja je govorila o okolnostima zbog kojih žene žrtve trgovinom ljudima dođu u ovu ustanovu. Studentice i studenti bili su pogođeni pričama koje je izlagačica prenijela; ujedno su suosjećali sa žrtvama i bili frustrirani zbog nemoći potpunog iskorjenjivanja društvene nepravde koja ih je u tu poziciju dovela. Specifičnost senzibiliteta koji je pokazala Padejski Šekerović, a koji je istovremeno humano i suosjećajno, ali i vrlo ozbiljno i predano objasnio najčešće uslove prinudne prostitucije, osvijestila je važnost humanih i toplih prostora u formaliziranom, krutom svijetu institucija, propisa i papira. Njeno predavanje bilo je jedan od podsjetnika na radikalnu transformativnost empatije u radu s ljudima, na šta se u sljedećem predavanju nastavila profesorica Zona Zarić.

Zarić je koristila slučaj incesta kojim se bavi monografija *La familia grande* autorice Camille Kouchner kako bi ilustrovala različite oblike nejednakosti unutar kojih se može pojaviti nepravda u širem smislu riječi. Ona je istakla važnost prepoznavanja tzv. *epistemičke nepravde*, situacije unutar koje žrtva – koja nominalno pristaje na seksualni odnos – nije ni svjesna u šta se tačno upušta. Na tragu feministkinje i pravnice Catharine MacKinnon, pozvala je na preispitivanje dostatnosti binarnog pojma pristanka na seksualni odnos (eng. *consent*), posebno u pravnom kontekstu.

Preostala dva predavanja ovog dana bavila su se ženskim tijelom u medicini (Ljiljana Pantović) i diskriminacijom na osnovu roda i seksualnosti (Marija Radoman).

Četvrti dan škole bio je posvećen temama rodno osjetljivog jezika u predavanju Marije Mandić, epistemičkog neprepoznavanja transrodnih žena u Švedskoj o kojem je govorila Zara Saeidzadeh, te rodno zasnovanom nasilju u savremenoj književnosti, kako ga je predstavila Vladislava Gordić Petković. Naoružani terminologijom i konceptima s prethodnih dana zimske škole, učesnici su sve bolje prepoznavali problematiku svih pojedinačnih tema, isticali načine na koje su se i sami susretali s takvim slučajevima, te predlagali načine za ispravljanje barem na mikroplanu, a potom i na višim nivoima. Popodne je bilo rezervisano za obilazak Novog Sada, a neki su, uključujući i mene, iskoristili priliku i da posjete neku od predstava iz bogatih repertoara novosadskih pozorišta.

Teme petog dana bile su o rodu u nauci (Aleksandra Knežević) i nauci o rodu (Milica Resanović). Prvo predavanje ponudilo je tehnike kako osvijestiti na koji način nauka, kao nešto široko prihvaćeno kao objektivno i apolitično, doprinosi održavanju rodne neravnopravnosti, a u nekim situacijama i produbljuje jaz među rodovima. Nasuprot tome, drugo predavanje bavilo se načinima na koje različite konzervativne instance zajedno djeluju kako bi spriječile širenje tzv. *dženderizma*, pejorativa koji se koristi za svu edukaciju koja se tiče roda, spola i seksualnosti. Dan je zaokružen okruglim stolom na kojem su učestvovali tužiteljica Gorjana Mirčić Čaluković, socijalna radnica Sadija Gicić i Nermin Šehović, a razgovor je moderirao srednjoškolski nastavnik sociologije Bojan Todorović. Kroz razgovor su učesnici, ponukani pitanjima iz publike, ponudili rješenja za vlastite susrete s rodno zasnovanim nasiljem, ali i vrlo korisne tehnike podrške za druge osobe koje bi mogle biti žrtve.

Unatoč imanentnoj kompleksnosti šire tematske cjeline, Novi Sad sam napustila obrazovanja, s proširenim vidicima i puno jasnijom slikom problema roda i nasilja i u neposrednom okruženju i globalno. Teme koje su ovdje pokrenute kroz predavanja i kasnije razgovore s ostalim učesnicima ponudile su mi skoro beskonačan materijal za razmišljanje, ali i želju da se ta razmišljanja, barem u nekom malom dijelu ogromnog problema, aktualiziraju u djela i da se tako napravi bilo kakav pomak. Ta pitanja se mogu kretati od osnovnih, poput kako ponuditi pomoć žrtvi rodno zasnovanog nasilja, do znatno kompleksnijih, kao u kojim poljima i na koji način možemo i individualno i kolektivno napraviti opipljive razlike u sprečavanju rodne diskriminacije. U mom slučaju, interesovanja su posebno određena mojim studijem književnosti: kako umjetnost odr(a)žava patrijarhalne strukture, te, posebno, kako se spekulativna fikcija, koja ima praktično beskonačne

mogućnosti zamišljanja drugačijih svjetova i ustrojstava, hvata ukoštac s ovim problemima. Posla je mnogo, bez obzira na struku i pozadinu iz koje dolazimo, i može se činiti sizifovskim, ali elana među mladima je – odgovorno tvrdim – još i više, pa će se nove generacije, ohrabrene i obrazovane kroz ovakve projekte, rado hvatati ukoštac s njim. Poslije zimske škole, očekuje se zbornik završnih radova učesnika i učesnica.